

JONATHAN SADOWSKY
Depresyon İmparatorluğu

JONATHAN SADOWSKY Wesleyan Üniversitesi'nde tarih eğitimini tamamladıktan sonra, Stanford Üniversitesi'nden yüksek lisans ve John Hopkins Üniversitesi'nden doktora dereceleri aldı. Halen profesörlük kazandığı Case Western Reserve Üniversitesi Tarih Bölümü başkanlığı görevini yürütüyor. Uzmanlık alanı olan deliliğin kültürlerarası karşılaştırmalı incelemesi, tıp ve psikiyatri tarihi konularında ders veriyor. Yazarın akıl hastalıklarının tedavisi, psikanaliz, depresyon konularında yayınlanmış pek çok kitabı ve makalesi bulunuyor.

The Empire of Depression. A New History

© 2021 Jonathan Sadowsky

Bu kitabın yayın hakları Kalem Ajans aracılığıyla
Polity Press Ltd.'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 3303 • Bugünün Kitapları 281

ISBN-13: 978-975-05-3506-2

© 2023 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2023, İstanbul

EDITÖR Bahar Siber

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Yağmur Yıldırım

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

JONATHAN SADOWSKY

Depresyon İmparatorluğu

Yeni Bir Tarihçe

The Empire of Depression
A New History

ÇEVİREN

Biray Anıl Birer

Laura, River ve Julia için...

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	9
Önsöz	13
BİRİNCİ BÖLÜM	
Depresyon Bir Vakadır	27
İKİNCİ BÖLÜM	
Çok Kuru ve Çok Soğuk	61
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
İçe Yönlendirilmiş	93
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
Yükselen Tanı	129
BEŞİNCİ BÖLÜM	
“Yalnızca Kimyasal Bir Şey”	181
ALTINCI BÖLÜM	
Karanlık Gözükünce	225
SONSÖZ	
Depresyonun Geçmişi ve Geleceği	261
Tarihyazımı Üzerine Notlar	267
<i>KISA KAYNAKÇA</i>	273

TEŞEKKÜR

Her şeyden önce aileme teşekkür ederim. Babama, elli yedi yıllık desteği, cesaretlendirmesi ve bilgeliği için minnettarım. Çocukken babanızın dünyanın en iyi adamı olduğunu düşünürsünüz, ama ben hâlâ öyle düşünüyorum. River Sadowsky, Julia Sadowsky, Nina Sadowsky ve Richard Sadowsky, hepsi beni neşelendirdi ve yüreklendirdi. Psikiyatrist, psikanalist ve aynı zamanda yetenekli bir editör olan eşim Laura Steinberg, benim en büyük desteğim ve en iyi okurum.

Case Western Reserve'deki üç kişi benim için hayati derecede önemli. Şu an emekli olan Alan Rocke, ilk taslaktan son dosyaya kadar bu proje için yazdığım her şeyi okumaya devam etti. Her zaman yanımda olan Eileen Anderson-Fye, sayamayacağım kadar çok konuda bana yardımcı oldu. Ayrıca hiç kimse benim için Ted Steinberg'den daha iyi bir arkadaş ve entelektüel ortak olamaz.

Başka kurumlarda çalışan iki meslektaşımın da özellikle bahsetmem lazım. Lisansüstü çalışma yaptığım dönemdeki akıl hocam David William Cohen, araştırma konum onunkinden farklı olsa da, bende kalıcı bir iz bıraktı. Entelektüel kuzey yıldızım emekli olduğu halde, zor bir sorunla ilgili tavsiyeye ihtiyacım olduğunda hâlâ onu arıyorum. Kariyerim süresince ay-

nı ilgi alanlarına sahip olduğumuz Liz Lunbeck, birçok kez ve birçok yönden beni destekleyen diğer ilham kaynağım oldu.

Case Western Reserve’da, projeye çeşitli şekillerde yardımcı olan meslektaşlarım Mark Aulisio, Francesca Brittan, Nese Devenot, Kimberly Emmons, Sue Hinze, Tina Howe, Peter Knox, Andrea Rager, Maddalena Rumor, Catherine Scallen, Renée Sentilles, Maggie Vinter, Ann Warren ve Gillian Weiss’a teşekkürler.

Ayrıca başka kurumlarda çalışan ve bana doğrudan ya da dolaylı şekillerde yardımcı olan meslektaşlarım Ana Antic, Hubertus Büschel, Stephen Casper, Carolyn Eastman, Marta Elliott, Jeremy Greene, Matthew Heaton, Vanessa Hildebrand, Nancy Rose Hunt, Sanjeev Jain, Richard Keller, Barron Lerner, Beth Linker, Amy Lutz, Sloan Mahone, Sarah Marks, Elizabeth Mellyn, Emily Mendenhall, Randy Nathenson, Daniel Pine, Hans Pols, Sharon Schwartz, Trysa Shulman-Shy, Nina Studer ve Catherine Sullivan’a da teşekkür ederim. Yazdıklarımı akıl almaz derecede kısa bir sürede okuyan Elizabeth Durham ve Katie Kilroy-Marac’ı özel olarak anmak isterim.

Bir dizi araştırma görevlisi, kaynakları belirleyip bulmamda ve taslakları okumamda bana yardım etti. Beth Salem, Matthew Yoder, Su a Bakshi, Riley Simko, Kat Retting ve Sherri Bolcevic’e teşekkürler. Özellikle Maia Delegal kitabın son bölümünü yazarken çok yardımcı oldu.

İki anonim hakem, kitabın ilk taslağını ve kitabı okudu; onlara çok şey borçluyum. Bunlardan biri benim genel yaklaşımıma diğerinden daha olumlu baktı ama ikisi de yapıcı ve düşünceliydi. Yorumları kitabı daha iyi hale getirdi.

Bu kitabın bazı bölümleri aşağıdaki konferans ve seminerlerde sunulmuştur. Pennsylvania Üniversitesi Bilim Tarihi ve Sosyolojisi Bölümü; Hollanda, Groningen Üniversitesi, Kasım 2018 “Global Histories of Psychiatry” konferansı; Birkbeck, Londra Üniversitesi, Nisan 2019 “Decolonising Madness” konferansı; Mayıs 2019 Carl Jung Cleveland Enstitüsü ve Cleveland Psikanaliz Merkezi’nin ortak toplantısı; The Johns Hopkins Üniversitesi, Kasım 2019 “Psychiatry as Social Medi-

cine” konferansı; CWRU’da Bioethics Work-in-Progress grubu. Bu sunumlarda yorum yapan ve bana ilham veren herkese teşekkürler.

Her şeyin yolunda gitmesini sağladıkları için Meghan Gallagher ve Katie Nabors’a ve her zaman kendini aşan muhteşem Bess Weiss’e teşekkürler.

Kelvin Smith Kütüphanesi’nde ihtiyacım olan kaynakları almamı sağlayan Bill Claspy, Jen Starkey ve Erin Smith’e teşekkürler.

İlgisi, teşviki ve önerileri için Polity’den Pascal Porcheiron’a ve lojistik konusundaki yardımları için Ellen MacDonald-Kramer’a teşekkür ederim. Bu ekiple çalışmaktan çok keyif aldım.

Depresyonun sosyal ve kültürel yönleri üzerine verdiğim dersi alan öğrenciler, yıllar boyunca pek çok konuda kafamı açtılar, ancak Carolyn Slebodnik ve Tarun Jella’ya özellikle teşekkür etmek isterim. Tıp, Toplum ve Kültür Vakfı öğrencileri de aynı şekilde, özellikle Disha Bhargava, Dami Oshin, Karthik Ravichandran ve Sarah Siddiqui’ye teşekkürler.

Önsöz

Keder, ne zaman hastalık olur?

Yazar Virginia Heffernan kötü bir ayrılık yaşamıştı. Bu, pek çok insanın başına gelir. Bazen uzunca bir süre sizi üzebilir. Fakat bir noktada Heffernan, yitirilen aşkın yarattığı üzüntünün yerini başka bir şeyin, bir rahatsızlığın aldığını hissetmeye başladı. Daha da kötüsü, depresyon kendi kendine büyüyor, sanki kederden ayrı, ayrılıktan kopuk bir şey haline geliyordu.

Heffernan neler olduğunu anlamaya çalışırken, asıl sorunun mutluluk arayışı olup olmadığını sorgulamaya başladı; hayattan çok fazla şey beklediği için mi depresyondaydı? Depresyondaki pek çok insan gibi o da, “Belki de yalnızca kötüyümdür,” diye düşündü. Depresyon kariyer yapmamanın bahanesi miydi – aslında yalnızca tembel biri miydi? Bunlar cevaplaması kolay sorular değildir, çünkü aşırı özeleştiri de depresyon belirtisidir. Depresyon tembelliğin bahanesi miydi, yoksa bu sorunun kendisi mi depresyon belirtisiydi?

Bu tereddütler yeni değil. Ancak bundan sonra olanlar, son zamanlarda yaşananların sonucuna, yeni bir sonucun da geçmişine işaret ediyor. Heffernan’a antidepresan reçete edildi. Trende otururken hapları avucuna döküp içinde duyduğu boşluğun gerçekten bu kimyasallarla dolup dolmayacağını merak

ederek haplara baktı.¹ Son yıllarda pek çok insan bu merakı taşıyor. Bu merak hem umut hem de korku içeriyor. Çoğu insan “evet” cevabını alınca rahatlıyor. İnsanlar yalnızca iyileşmenin rahatlığını değil, ortada rahatsızlık olup olmadığına dair şüphenin verdiği azaptan kurtulmanın rahatlığını da yaşıyor. İlacın işe yaraması, rahatsızlığın gerçek olduğu anlamına gelebiliyor. Yine de birçok kişi, bu kimyasallara endişeyle bakıyor ve bunun tek sebebi, tüm ilaçlarda olduğu gibi istenmeyen muhtemel yan etkilerden kaynaklanmıyor. Kişinin hayata bakış açısının –iyimser ya da karamsar, kendinden nefret eden ya da kendini seven biri olmasının– kimyasal bir süreç olması da insanlara garip gelebiliyor. Beden ile duygudurum, madde ile ruh arasındaki ilişki yüzyıllardır merak konusu olsa da, antidepresan çağında bu sorular iyice keskinleşmiş durumda. Bu merakı en çok, üstüne meşhur etiketi yapıştırdığımız, o korkunç acı uyandırıyor: depresyon.

Bu kitap, o acıyı anlatıyor. Kişiyi izole eden ancak her zaman toplumsal alanın konusu olmuş bir acıyı. Ruhun nerede bitip bedeninde nerede başladığını söylemenin ne kadar zor olduğunu hatırlatan ruhsal ve bedensel acıyı. Farklı yerlerde ve zamanlarda bulunan, geldiği yere uyum sağlamak için özelliklerini değiştiren bir acıyı. Umudu öldüren; zevki, ihtirası ve rahatlığı yiyip bitiren bir acıyı. Bir doktor, depresyondan daha kötü tek bir hastalık olduğunu söylemişti: kuduz.² Haklı olsun ya da olmasın, depresyonun süper gücüyle boy ölçüşebilecek çok az hastalık vardır. Bu süper güç, yaşamın değerini yok etmek ve altın olanı çamura çevirmekle eşdeğerdir.

Bu acının bir tarihi de vardır. Bu tarih, acının değişen biçim ve ifadelerinde, kökenini, anlamını ve özünü kavramak için gösterilen sınırsız çabada yatar; gerekli ve yararlı, ancak yine de her zaman yetersiz kalan çabalardır bunlar. Her zaman başarılı olamasalar da, şifacıların bu acıyı dindirme çabalarının zaman

1 Virginia Heffernan, “A Delicious Placebo”, der. Nell Casey, *Unholy Ghost: Writers on Depression*, Harper Collins, New York, 2001.

2 John Scott Price, “If I Had . . . Chronic Depressive Illness”, *British Medical Journal*, cilt 1, 1978, s. 1200-1201. Referans için Alex Riley’ye teşekkürler.

içinde gösterdiği değişimler, söz konusu acının tarihinin izini sürebileceğimiz yerdir.

Birkaç konuyu vurgulamak istiyorum. İlk olarak, depresyon tarih ve kültür tarafından şekillendirilir, ancak zaman ile mekân arasında karşılaştırma yapmak mümkün ve gereklidir. İkinci olarak, depresyonu biyolojik, psikolojik ya da toplumsal açıdan kavramak için, bu perspektifler arasında seçim yapmak zorunda değiliz. Seçmek zorunda olduğumuzu söyleyen bu yanlış ikilem, son zamanlarda ortaya çıktı. Depresyona “ruhsal bozukluk” diyoruz. Psikiyatryi eleştirenler, bazen bu terimle adlandırılan sorunların gerçekten hastalık olmadığından yakınırlar. Ben daha ziyade, ifadenin diğer yarısıyla ilgileniyorum; depresyon, hiçbir şekilde yalnızca ruhsal değildir. Depresyon her zaman bedeni de kapsar. Üçüncü olarak, depresyonun ardında politika vardır, eşitsizlik politikası. “Tıbbi” model ile toplumsal model arasında kimilerinin (yanlış olduğunu düşündüğüm) bir tercih olarak ortaya koyduğu şey, tam da bu noktada yer alıyor. Sağlık, hastalık ve iyileşme her zaman toplumsal bağlamda belirlenir ve bunu göstermek, onları daha az tıbbi yapmaz. Ben bu kitabı bitirirken, COVID-19 salgını ortaya çıkmaya başladı. Bu salgın yalnızca insan sağlığına zarar vermedi, pek çok toplumsal soruna da ışık tuttu: Sınıf ve ırk eşitsizliği, ülkelerdeki kamu sağlığı ve sağlık sigortası sistemlerinin yetersizliği, tıp tarihçilerinin kötümserlikle öngörüp toplumlarda yeniden hortlayacağını söylediği bir bağnazlık biçimi olan hastalığa günah keçisi bulma eğilimi. Depresyon da aynı şekilde birçok toplumsal soruna ışık tutar. Sırf bu yüzden, bir virüsten daha az tıbbi olduğunu söyleyemeyiz. Dördüncü olarak, klasik bir tarihçi sıfatıyla, tarihin küçümsenmesine karşı uyarıda bulunmak istiyorum. Depresyon tarihi büyük ölçüde, akıllı ve ilgili insanların, mevcut bilgilerle ellerinden gelen en iyisini yaparak, onu anlamak ve tedavi etmek için harcadıkları çabalarla yazılmıştır. Tıbbın diğer alanlarında olduğu gibi, bazı fanatikler tercih ettikleri yaklaşımları çok ileri götürdüler. Diğerleri, psikiyatri bilgisinin eksikliğini görerek uyarılarda bulundu.³

3 Bu kitabı, sanki depresyon ya da ruhsal bozukluklar üzerine yazılmış tek kitap, tıp tarihinin tek eseri, hatta okurun şimdiye kadar eline aldığı tek tarih